

D. O. M. A.

28

DISSERTATIO MEDICA

De

VENENIS

&

BEZOARDICIS,

Quam,

PRÆSIDE

VIRO

*Nobilissimo, Excellentissimo atque
Experientissimo,*

GEORGIO VVOLFF-
GANGO WEDELIO,

Med. Doct. Theoret. Professore Publi-
co, Archiatro Saxonico, nec non S. R. I. Acad. Na-
tur. Curios. Adjuncto,

*Præceptore, Patrono ac Promotore suo
omni honoris & observantiae cultu atatem
devenerando,*

in Auditorio Medico

publicè Philiatris examinandam proponit

JOHANNES CHRISTIANUS URSINUS,
BERNBURGO-ANHALTINUS,

Ad diem

April. M. DC. LXXXII.

JENÆ, LITERIS KREBSIANIS.

XXXVI

SHOUT
SHARE IT

AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION

VERMONT

PHARMACISTS

Pharmaceutical Association of Vermont

GEORGE W. WELLS

Member of the Vermont Pharmaceutical Association

Pharmaceutical Association of Vermont

JOHN A. CHRISTIAN

VERMONT

Q. D. B. V.

C A P. I.

DE

Venenis in genere.

VT cognitio remedii supponit cognitionem morbi, & vice versa, si juxta rationem velimus procedere; ita de alexipharmacis seu bezoardicis, tanquam venenis resistentibus remediis, vix feliciter possumus differere prius, quam de venenis, quæ & qualia sint, penitus constet.

Dictum esse venenum ex philologiâ constat, q. d. quod citò per venas transeat, seu salubre, seu noxium sit. In genere enim pro medicamento accipitur; seu latiori significatione veneni appellatione continetur omne, quod adhibitum naturam ejus, cui adhibitum est, mutat; propriè verò prædicatur de noxio & contradistincto alimento & medicamento.

Adeoquæ venena propriè sunt, quæ per se nocent, & adversa sunt corpori, non item, nisi latius, quæ per accidens id præstant, quorsum Scaligeri illa venenorum genera spectant *Exercitat. 33. l. 2.* nocere eadem vel à primis qualitatibus, ut aqua epota frigida homini labore & sole æstuanti, ut gypsum exsiccando strangulat; Vel à secundis, ut crocus laxando nimis spirituum viam, quod vulgo statuunt, nos verò quid sentiamus mox patebit; Vel à tertiis, ut Cantharides vesicæ, lepus marinus pulmoni. Tacemus exemplum vini, spiritus vini & aliorum.

Præsupponimus ergò I. Venena esse & dicenda, quæ corpus cr-

era externam violentiam aliam, (ut conformatione vel unitate solutâ) *violenter destruere norunt*. Hinc enim intoxicati vel veneno potionati sunt & dicuntur, qui citra aliam quandam causam manifestam periculum vitæ subeunt, vel moriuntur.

2. Adeoque esse peregrina corpori, sive *illata*, sive *in eodem producta*. Illa proprie dicuntur venena, hæc maligna & veneno analogæ; unde differunt potissimum quoad modum inficiendi. Alia *inspirata* lædunt, ut seminaria pestis, & morborum malignorum, febrium &c. quatenus ἀπὸ πνεύματος seu effluvia, vel exhalationes ex infectis corporibus & locis spirantes communicantur; Alia *hausta*, ut quæ ore assumuntur; Alia solo *contactu*, ut illa quæ foris nos contingunt, etiam ex supra dictis, pestis & febres maligniores; Alia denique ex *ictu & morfu*, cujus generis sunt animalia, quæ vel dentibus nos mordent, vel aculeo pungunt, vel contactu nocent.

3. Alia esse *externa*, alia *interna*, quod ex dictis satis patet; Externa iterum vel vi illata, ut morsus animalium, vel inadvertenter, ut pestis per poros irrepens; Interna verò vel ore hausta in pulmones, vel deglutita in ventriculum, vel generata in massa sanguinea etiam citra ullam extraneam, saltim immediatam, communionem, seu contagium.

4. Alia esse *magis citra & activa*, quæ, præsentaneâ vi, exiguo temporis spatio occidunt; alia *lenta, temporaria*, efficaciam remissionis, quæ post multos demum dies necant. Priora v.g. calida tenuia, & ferè erodentia ac putrefacientia; posteriora frigida & crassa, quæ minus in vasa subeunt, censentur.

5. Venena alia esse *homini*, alia *brutis*; multa siquidem homini sunt venena, quæ tamen aliis animantibus in alimoniam cedunt, ob diversum nexum principiorum vitalium, sanguinis & feri. Sic cicuta sturni vesci scribuntur; hyoscyamo & mandragorâ, sues; Cantharidibus, hirundines; serpentibus, cervi, quo de vide *Sachsi Gammarol. & Ann. I. Ephem. Germ. obs. 14.* attractis iisdem è speluncis suis; araneis gallinæ; serpentibus & bufonibus Ciconiæ &c. Contra ea aloë medicamentum est hominibus utilissimum non minus ac amygdala amara, lupis, vulpibus & canibus verò venenum. *Vid. Möeb. Fundam. Med. Physiol. c. 10. p. 159.*

6. Alia venena esse *universalis*, alia *particularis*, quæ distinctio-
tium.

5.
tùm in specie humanâ, tùm generalius quoque de aliis valet. Universalia omnibus atque singulis animalibus venena sunt arsenicum & mercurius sublimatus, nullum quippe visum est, quod sciam, innoxie per omnia hîsc usus. Specialia venena, præter jam dicta, in specie humanâ alia sunt nervis & spiritibus inimica, ut solanum furiosum, alia pulmoni, ut lepus marinus, alia ventriculo, ut corrosiva, alia vesicæ, ut Cantharides ardore & mîctu cruento infames.

7. Alia partes *spirituosus*, alia *humidas*, alia *solidas* magis afficere; imprimis verò cum humidæ mediæ sint inter reliquas & quasi vinculum quoddam, præcipuè etiam easdem pati certum est.

8. Alia esse *vegetabilia*, ut aconitum, cicuta, napellus &c. Alia *animalia*, sive toto, sive partibus saltim, ut scorpius, vipera, quorsum & caudam cervinam quidam referunt; Alia *mineralia*, ut arsenicum, mercurius sublimatus. Adeoque pauca quidem nota sunt venena, reliqua tamen, cum magis & minus non varient speciem, itidem huc referenda. Nondum innotuit vel publicatum est venenum, quo in Galliâ hæcenus tot cædes patrata occultæ, poudre de succession vocant, in pulvêris formâ; licet sint, qui carnes infantum ex utero mater-
no excisorum (horrendum dictu) cum aspidibus aliisque consermentatas nominent.

9. A venenis assumtis *oboriri ab aliis alia*, omnia tamen in subitaneam conspirare perniciem; ad vomitum cieri ventriculû, cardialgiâ, anxietates, tremores, pallores, lipothymias, pullum frequentem, abdominis inflationem, capitis turbationem fieri. A demorsis verò scorpio vel viperâ, auriginem contrahi, dolorem, ardorem, tumorem, inflammationem partis affectæ.

Ex his colligere est: 1. *Venena non tam occultis, quàm manifestis agere qualitatibus*. Utut enim occultæ qualitates, quatenus manifestis sunt contradistinctæ, concedi possint, quo sensu venena communiter à totâ substantiâ, sive virtute specificâ agere asserunt; si tamen penitus eadem investigemus & occultum sumamus pro eo, cujus nulla omninò ratio dari queat, ratum est atque certum, venena agere manifestis atque investigabilibus, intellectu notis, qualitatibus. Hinc notanter *Scaliger, loco citato*, qualitas hæc dicta, *ait*, cum multum ab-
sit à sensibus, solâ ratione comprehendi potest; (loquitur verò de re-

mediis venenorum totâ substantiâ agentium) sed in hujus cognitionem pervenimus per vestigia tertiæ, scilicet qualitatis, seu ad normam manifestarum.

2. *Venena sine dubio subruere principia vitalia*, quorum nexu indissolubili vita propagatur, violenter verò destructo sufflamatur. Neque enim ulla ratio dari alia potest tam citâ *νεκρωσι* & immutationis, præcipue cum omnia id testentur phænomena, unde meritò causæ talismodi universali eorundem vis adscribitur, in quâ omnia adeo convenient, licet admodum diversa.

3. *Pollere venena sale, sulphure & mercurio, machine humane peregrinæ & destructoriæ*. Id verò est tota illa substantia, occulta qualitas, textura nempe & modus mixtionis. Uti enim particulæ alimentorum sunt benignæ, familiares & subjugabiles, similes, saltim à posteriori, medicamentorum diversæ, ut alium statum alterando vel purgando inducere queant, ita venenorum adversæ, in internecionem partium spirantes.

4. *Esse eadem vel corrosiva, vel fermentativa, vel vaporosa, vel mixta*. In his quippe effectibus vel qualitibus vis venenorum in genere consistit. Corrosiva si fuerint, ventriculo & escharam & *νεκρωσιν* inducunt, unde parte ad vitam absolutè necessariâ destructâ, necessum est machinam ipsam subrui & principia vitalia destrui. Fermentativa quæ sunt, motum p. n. cumque vel absolutè lethalem, vel summè tamen periculosum inducunt, unde calor febrilis, æstus, deliria. Vaporosa spiritus obnubilant, suffocant, destruunt. Adeoq; *corrosiva solidis, fermentativa humidis, vaporosa spirituosos inprimis sunt hostica, mixta universis*. Quæ verò de his non participant, ut pix assumpta & plurima alia inter venena vulgò relata, inter venena tantum per accidens talia & improprie dicta referenda fuerint.

5. *Venena mineralia, præparatum & arsenicum ejusque species, agere solâ potissimum corrosivitate*. Hæc ipsa *νεκρωσιν*, *νεκρωσις* sanguinis & seri destructionem inducit, secundariò quoq; fermentatione peregrinâ & spirituum turbatione consequente. Hinc si statim revomantur, delicatiori archæi sensu & robore, non nocent. Hinc in ventriculum plenum, vel pingvibus præsumtis ingesta minus necant, faciliiori vomitu consequente, & acrimoniâ obtusâ. Hinc qui mortui sunt

ab horum usu sive incauto, sive malitioso, ventriculum & intestina sphacelata & erosa exhibuerunt, quod ipsi in cane observavimus. Pat ratio est aquæ fortis, butyri antimoniæ &c. Patet id ipsum quoque ex analysi ζ ii Ξ mati, neque enim ζ ius vivus, nec Θ , nec Δ , nec Θ lum, quibuscum sublimatur, est venenum, sed sola textura inde emergens, quâ iterum immutatâ, per additionem ζ ii vivi & sublimationem, in ζ io dulci, eadem quoque venenositas emoritur. Neque mirandum est, hinc ardorem stomachi, convulsiones, livores, tumores & alia symptomata ab his oriri, de quibus videantur Practici. Sic & ∞ corrosivitate & causticâ vi ablata innoxium est, vel solius magnetis eolis exemplo.

A Venena animalia (loquimur verò de universalibus magis) *agere potissimum vi fermentativâ peregrinâ*; sive viperæ morsus exempli loco sit præcipuè, seu canis rabidi, seu alia consimilia. Hinc cum salivâ talismodi Θ peregrinum, irato cum primis animali, in vulnera, tam partem illatâ, mox serum & sanguinem immutat, ut corrumpantur, *σάπν*, fermentationem, *véxρων* patiantur, factâ hinc, recursu ad cor, communicatione, etiam reliquam massam sanguineam mox inficiendo. Par ratio est ictus cum aculeo scorpionis, morsus aranei & similibus. Hinc factâ statim exsuctione vel destructione fermenti huius peregrini, vel non nocet planè, vel saltem citius debellari potest. Curavimus aliquando puerum à cane rabido demorsum 1. dato intrinsecus bezoardico volatili, 2. exterius vulnere cum rutâ, theriacâ & aceto cloto, felicissimo cum successu. Hinc ligaturæ etiam locum habent. Verbo, omnia *Φαιδύδρα* testantur de inductâ fermentatione præternaturali. Hinc etiam si ictus apum, vel vespæ excipiatur ungue, & hinc gustetur, salinum talismodi quid manifestè deprehendi potest.

7. Venena vegetabilia potissimum agere vaporositate peregrinâ. Quatenus sulphure v. g. impuro, mucilaginoso, nervis inimico polent. Hinc hyoscyamum, seu ejus semen, imaginationem dislocasse observavit in caustidico *Helmont. lib. demens idea p.m.224.* ipsumque *ibidem p.225.* exoticam phantasiam imprimere asserit, quod itidem in puellâ observavimus observatione 21. ann. II. *Ephemerid. Germanic.* consignatâ. Sic napellus, verbis *eiusdem*, suam furoris in nobis imaginem communicat, de cujus *Φαιδύδρα* ab assumptione evenientibus, ut & de arsenico studio experimentandi propinato, videri mere-

tur

tur *Cornarius histor. admir. 12. & 13. pag. 41. & seqq.* A 3j. pulveris napelli, pectoris angustia, ventriculi dolor, oculorum obtenebratio vertiginosa, pulsus immutatus, paulò post etiam delirium accidit, ut in folio lacero altè cecinerit æger. Legi hanc in rem quoq; seorsum meretur *I. I. Wepferus libro historia & noxæ cicutæ aquaticæ inscripto, & I. M. Faber in Strychnomaniâ*, tractatibus curiosis. Sic & crocus risu scribitur interimere, risus verò stupor est. Par ratio est opii ipsius, aliorumque, quæ vaporositate suâ spiritus turbant & nocent.

8. *Venenum in corpore genitum in febribus malignis esse fermentationis peregrinæ sobolem, sæpe tamen non tam à priori, quàm posteriori factum.* Quando enim vel ob aëris austrinum frigidiorēve statum, vel ob errores diætæ, vel contagium quoque leges proportionis sanguinis & feri violantur enormius, consistentiâ, motu & calore laxis, periculum ruinæ subit machina, peregrino inducto æstu, variis cum effectibus sinistris. Inprimis sal volatilius redditum, rarefaciens sulphur, serò diluente excusso, ferociens hinc & quasans corpus accusari meretur. Unde sanguis emissus rutilans, cinnabarinus, sero quasi incoctus visitur, quo de alibi latius.

9. *Venenum pestis, solo contagio propagandum & illatum, singula conjunctim possidere.* Non in aëris corruptione, præterquam particulari, consistit id ipsum, neque à priori æquè, unde primitus emergat, cognitum est; à posteriori verò optimè. Est nempe venenum hoc corporeum, seminale, calore nativo expansivum, sui multiplicativum, humorum corruptivum & principiorum vitalium destructivum. Corrosivum esse demonstrant satis carbunculi & pustulæ quasi ab ambustione factæ, dysenteria, pleuritis, cardialgia, aliaque conjuncta; Fermentativum, febris, bubones, anxietates &c. Vaporosum, deliria, sopores, vertigo, ipsos sanos quoque impetens eadem domo versantes. Eminent tamen tanquam magis activa vis corrosivâ, unde reliqua quasi obscurat, & eadem potissimū necat, si v.g. ventriculus fuerit carbunculo affectus, si mictus cruentus accedat, si hæmorrhagiæ; variat etiam effectus hic ratione recipientium subjectorum. Hinc clavis patet, quare tam subito interneccionem inferat pestis; quare nullum remedium specificum & appropriatum, idque certum & infallibile, quod communiter desiderant, datur; quidque sit sentiendum de variis hypothesibus

de veneno pestilenti hodiè agitari solitis. Pigrum id & lentum est, omnisque præcautio hinc fieri debet, ne in actum deducatur; ne hauriatur, vel haustum maturè profligatur, ne nidū sibi paret, cum pernicio certā corporis. Omnia, uno verbo, sic velut pansa patent *Φανόμωρα*.

10. *Venena particularia magis esse subjugabilia, minusque vincula vincula destructum ire.* Noxia quidem sunt, unde venena audiunt quoque; attamen non toti æquè, secreta ab archeo victore, seu superiore, huc illuc. Satiū enim est hanc illam partem lædi, quàm totam machinam subire periculum lethi. Sic *cantharides* sale volatili acriori constantes inficiunt non tam ventriculum, acriora etiam exterius ulcerantia & rubefaciencia, alia, sinapi, lepidium ferre adfuetum, quàm expansis salinis particulis suis serum, unde excretioni destinatum in tubulis renum, ardorem delicatioribus longè partibus insupportabilem conciliant. Par ratio est *leporis marini*, de quo cum minus constet nobis, pluribus dicere non licet, à posteriori tamen exulceratio decantata id probat satis.

11. *Ubi virus, ibi virtutem deprehendere licere.* Præstat enim ex venenorum quoque doctrinā alios depromere usus. Neque enim solum utilissima est, tum ut venena cognoscantur, cognitaque virentur, tum ut infecti melius & rectius curari valeant; verum quoque ut cognitā virulentia virtutem, quam natura illā condidit, noscamus. In genere enim virtuosa esse & potentia ex effectu patet satis; quod si ad leges temperamenti humani redigere mitigareque illa pergamus, pro vinculis vitalibus roborandis facient, quæ contra ea destinata videbantur. Exemplo sint vegetabilia plurima, ut cicuta, v. g. opium, crocus, semen hyoscyami, & alia, ut arsenicum, araneas, & alia non laudemus.

CAPUT II.

De

Bezoardicis primi generis.

Sed visis hisce jam iudicium ferre poterimus de bezoardicis accuratius, generalibus & specialibus. Contraria enim juxta se posita elucescunt magis. Ut itaque venena sunt non una, sed diversa; ita quoque non uno nomine veniunt iisdem opposita. Generali

B

notio-

notione dicuntur *alexipharmaca*, *alexiteria*, latinè *amuleta*, (quæ vox hodiè de externis appensis ferè usurpatur,) ab amolendo, i. e. submovendo, depellendo, eò quod venenis resistunt: item *bezoardica*, ex eo haud dubiè, quod lapidem bezoar putarint omnibus venenis resistere, modò sit genuinus. Atque sic eleganter & usitatus hodiè dicitur. Sin specialius ea consideremus, prout à Veteribus denominata fuère, divisa sunt etiam quoad nomina hinc, ratione objecti potissimum, i. e. veneni, in quod agunt, teste *Galeno 6. Epid. Comment. 6. r. 5.* & alibi. Cum enim venena vel ab animalibus, vel ex vegetabilibus, mineralibusve profisciscantur (*pharmaca* vocant) ideò remedia iis resistentia duplicis quoque generis esse scribit *idem*: Alia quæ venenatorum morsus, ictus aut venena sanant; alia quæ deleteriis pharmacis medentur. Illa *alexiteria* δὲ τῶν ἀλέξεν, *arcere*, *depellere*, *propulsare*, item *opiulari*, καὶ τῶν θηρίων, à *feris* vel belluis, nominantur. Hinc & simpliciter *θηριακά Φάρμακα*, seu *theriaca*, propriè dicuntur, quæ morsibus animalium debentur. Dicta enim est *theriaca* partim ab effectu, eò quod serpentum morsibus maximè succurrit, partim ab ingrediente carne viperinâ. Hæc *alexipharmaca*, δὲ τῶν ἀλέξεν καὶ τῶν φαρμάκων, quod lethalibus medeantur morbis. Exemplo sit jam dicta *theriaca*, quæ cum primariò morsibus animalium inflictis debeatur, non æquè contrà omnia & singula venena potest adhiberi alia, frustra adversus vegetabilia, mineralia, & plura quoque animalia. Utraque aliis terminis dicuntur etiam *alexica*, item *antidota*, licet hæc quoque de internis tantum prædicentur magis.

Nos generalia illa jam vocabimus usitato nomine: *BEZOARDICA*, tanquam communia magis & universalia; hæc scilicet malignitati ex dissolutione humorum vitalium, minori vel majori, quam venena intentant, exurgenti debita cor defendunt, & ἡρεσιον, consistentiam ac motum sanguinis contra venena in vigore suo asserunt. Monuit enim jam ipse *Galenus l. 5. de simpl. medic. facult. c. 18.* nihil interesse, an alexiteria an alexipharmaca remedia venenis opem ferentia appellemus, quod scilicet in unum demum eundemq; sinem funestum illa conspirent. Antidota verò specialissimè notant, quæ his vel illis specieatim & in individuo notis venenis, quoad illam qualitatem, quæ particulariter noxia sunt, in corpus illata; adversantur, ut *ῥίο πτό*, cantharidibus, & similibus, de quibus in seqq.

Cum

Cum verò ex dictis clarum sit, bezoardica hæc respicere potissimum venenum animale, in motu fermentativo & destructivo consistens, adeoque convenire v. g. ad morbos malignos, & prodesse in febb. malignis & morbis epidemiciis, pleuritide, dysenteria, variolis, morbillis, peste, febribus Hungaricis, petechialibus, inflammationibus febrilibus, anginosis &c. meritò veneni hujus *Exegysæ* respiciunt præcipuè. Tertia enim pars hominum moritur febri, unde facillè colligere est, quantum momenti situm sit in bezoardicis.

Respiciunt nempe vel calorem, vel consistentiam, vel motum sanguinis & feri, quibus quippe benè habentibus, vel defensis & fartis rectis, vita producit, & contrà. Seu I. BEZOARDICA RESPICIUNT EXCLUSIONEM FERMENTI PEREGRINI, quo calidum nativum impetitur. Quæ verò id ipsum excludunt, balsamum nativum necessariò roborant.

Excludunt id ipsum BALSAMICA, putredini simul resistentia, physica, & hinc medica, SULPHUREA, ut è simplicibus, RADICES *angel. carlin. contrayerv. diptamn. gentian. imperator. petasit. olsnit. Zedoar.* Ex herbis *ruta, scordium, galega, salvia*; Ex floribus *sambuc. calend. bacc. laur. juniper. myrrha, cortic. citr. aurant. camphor. succinum, sulphur*, hinc *Θείον* vocatum, & ex his parata, ut *oleum angel. citr. succin. ruta, camphor. pestil. Henissi; Elixir pestil. Croll. Ra Bezoard. Michael. Rolinc. Moeb. Ludovic. Wedel. essentia myrrha, theriacæ, balsamica, spir. theriac. camphoræ. bezoardici; Theriacæ Andromach. celestia, mithridat. orviet. flor. Ar. myrrhat. &c.*

Excludunt BALSAMICA SALINA, volatilia & mixta, ut *ebor. C. C. serpent. viperar. Ra bezoard. volat. liq. C. C. succinat.*

Excludunt item, sed concentrando & penetrando magis, ACIDA, ut *f. bezoard. rutæ. theriacale, succus citri, aliaque, de quibus mox plura.*

Ut hæc illustrentur magis, tenendum est (i.) esse sua morborum talismodi seminia, seminaria & quasi ovaria, imprimis malignorum, & inter hos maximè pestis, sive aliunde illata, quod de peste quasi absolute, de aliis secundum quid verum est; sive concepta & fabricata in corpore. Patet hoc, quod sint sui multiplicativa, cum aliis communcentur, radices & fomitem habeant in putredine & corruptione humorum, & quæ alia adduci possunt argumenta plura. Adeoque con-

sequenter opus est, ut, qui curare eosdem feliciter velit, hæc potissimum sibi habeat commendata.

(2.) Impeti ab his archeum, seu calorem nativum, spiritum vitalem, qui nisi roboretur, exterminando & excludendo fermento morbifico est insufficiens. Debilitatur hic reverà, licet efferto calore id minus compareat, quin ipsi ægri sæpe non credant se ægotare, per aliquot dies circumambulantes, *dencken sie wollens übergehen / habe nichts zu bedeuten*, sed hinc demum magno suo malo id experiuntur. Maximè verò in malignioribus id videas, ubi simul & semel decollant vires, summèque prostratæ visuntur, ita ut sæpe de nullo alio conquerantur, quàm solâ lassitudine, *sie wären nur matt / pessimo tunc degentes in statu.*

(3.) Esse in sanguine illa seminia & fermenta heterogenea, peregrina non desidia, sed summè activa, seu sanguini seu sero magis inhaereant, quod vel bubonum, & carbunculorum uno exemplo clarum esse potest. Sin maturè secludantur, brevi pacatso reddi excitatas fluctus microcosmicos, idque per sudorem, ipsius naturæ inclinatione & optimâ viâ, quæ à centro ad circumferentiam has sordes sequestrat, ac ab iisdem se liberat.

Hæc si vera sunt, uti sunt verissima, patere potest, qualia sint hæc ipsa bezoardica & quomodo agant, activiora potissimum recensita & volatilia, *tùm καὶ ἀέριον, tùm καὶ γέον.*

Καὶ ἀέριον dicimus (α) non sola esse bezoardica & unica, qua animata verminosa putredinem respiciunt. Notum est per Kircheri, Langii, Hauptmanni hypothesen, statuere quosdam pestis venenum consistere in animato seminio, aërem repletum esse vermiculis tunc temporis plurimis, qui illati & hausti M. S. destruant, & *Φανέρωσι* omnia illa producant. Quin, ut taceamus omnes adeò morbos & mortem ipsam duos illos posteriores pro animatis habere, repertos esse in cadaveribus peste defunctorum, cultro audaciori subjectorum, vermes copiosos in ventriculo. Hinc rentur vim illam omnem bezoardicorum adscribendam uni soli huic causæ, quod vermibus & verminosa putredini adversentur.

Verùm utut non negandum sit, posse animata seminia & in aëre & in corpore reperiri, imò in quibusdam reperta esse actu; posse item à vermi-

vermibus symptomata enormia excitari, quin ipsa hæc bezoardica esse simul anthelmintica; exinde tamen concludere non licet, quod volunt, pestem & febres malignas unice ab animatâ putredine esse oriundas. Neque enim (1.) phænomena comitantia tam diversi generis ex hac hypothesi possunt derivari, non bubones, v. g. non carbunculi, præcipia pestis signacula; Vis illa corrosiva, fermentativa, vaporosa gravior est, quàm ut possit per verminosam putredinem explicari firmiter. (2.) Quia ipsa illa animata putredo non tam producens est, quàm productum, ubi enim putredo, ibi facile vermes generantur, adeoque posito illos dari & reperiri in his subjectis, quod tamen universaliter verum non est; potior tamen ratio habenda erit cacoehymix tanquam causæ, quàm ejusdem effectus. (3.) Non sunt propositiones convertibiles: quæcunque sunt bezoardica, illa sunt anthelmintica, & vice versa: omnia anthelmintica sunt bezoardica, utraque enim latius patent, exemplo xii dulcis, absinthii, purgantium, corallinæ, tanacetii. (4.) Neque etiam omne seminium verminosum esse oportet. Hinc hypothesi hæc illustrare quidem potest bezoardicorum vim agendi, & tanquam effectus specialis considerari, non verò absolutè & universaliter locum habet, præcipuè cum hoc ipso pacto dubiis non fiat satis, nec exhauriatur malignitatis & veneni vis. Unde nisi ulterius in principia prima entis venenosi inquiramus, paulò minus est hoc ipsum, quàm ignorantix asylum.

(5) *Non sola esse bezoardica & unice, quæ viriditatem perpetuam servant.* Sunt ex recentioribus, qui remedia pestis genuina in his quaritant, omnia verò alia cariei obnoxia, ut angelicam, zedoariam, carlinam, & alia nauci esse habenda contendunt; Juniperum contra ea, laurum & alia generosissima & vera largiri præsidia. Sed nec ipsa hæc propositio verificari poterit, omnia perpetuò virentia esse pestis remedia, ita ut universaliter concludat. Ut argumentum topicum & particulariter valet; non universaliter. Si enim inquiramus in causas virores perpetui, vel sulphuri ille est adscribendus, vel sali volatili, utriq; minori respectivè aquæ, tanquam principii congelascentis, proportionem pollenti. Jam verò propter quod unumquodque est tale, illud magis est tale. At propter sal & sulphur perpetuò virent. E. hæc ipsa sal & sulphur balsamica magis attendenda, quàm effectus, virox solus.

Neque, si exempla attendamus, id ipsum succedit & firmo stat talo. Non enim sabina, cedrus, abies, cupressus, pinus, præbent bezoardica, nisi quatenus resinositate suâ ignem, aeris purgatorium, alunt; non cochlearia, nasturtium aquaticum, & hybernium, lepidium, aliaque virentia semper. Adeoque licet verum sit utraque hæc posse tutari corpus à putredine; quamvis concedamus virorem esse signaturam quandam & characterem externum, testantem de virtute internâ; ipsa tamen hæc ratio non sufficit, quin plus ultra progredi satius sit, & hæc penitus inquirere.

(γ) *Non sola esse bezoardica* *ῥιζα* & *ἄλας*. Fuere hæcenus alii quidam, qui ponentes pestem in metallicâ arsenicali consistere malitiâ, imò falsum illud quoque, in locis mineralibus, ubi effodiuntur opes irritamenta malorum, pestem grassari magis & frequentius; non sufficere ulla aliqua autumant bezoardica alia, quàm sola metallica. Quàm lubricum verò hoc sit assertum, facilè ex dictis & dicendis mox patet, & posito, veram esse hypothesin; ipsa tamen *ῥιζα* & *ἄλας* non eo modo arsenicale virum corrigere norunt, uti actuali igne commixta in magnete arsenicali illud domant, & figunt.

ῥιζα *ἥλιον* verò displodunt & excludunt, quod diximus, peregrinum illatum sanguini, quatenus sulphur & sal volatile sanguinis vigorant, idque in motum citant, exsuscitant calorem, circulationemque sanguinis & lymphæ promovent, *ἥλιον* verò omnem nocentissimam impediunt. Hinc bubones in peste quidem boni sunt, sed incompletè, quin visi sunt, per sola bezoardica insensibiliter quoque discussi. Unâ verò, si viscosius fuerit seminium, dissipant & annihilant; si vaporosum, poros cerebri referant & in halitus id ipsum resolvunt; si fermentativum, despumando ad extima *ὑπερσποδὶν* vertunt; si corrosivum & viscosum, ut pestis, affigi id non patiuntur maturè propinata, sed dissipant & excludunt, idque omne obstetricante & adjuto imprimis calore. Ast quando vis corrosiva vel fixa est nimis, ut in arsenico, *ῥιζο* *ἥλιον*, vel in peste jam fixata, infixâ partibus intimius, minus possunt, minus profunt.

Præcipuè ergo conveniunt in omnibus malignioribus, ubi penitior putredo, *ἥλιος* major, seminium efficacius, & speciatim etiam in morfibz tarantulæ, viperæ, araneæ, canis rabidi, &c. Punctus studiosus ab araneâ in collo, brevi convaleuit, solo usu sudoriferi ex theriacâ.

CAPUT III.

De

Bezoardicis secundi & tertii generis.

UT verò primum in hisce morbis est exclusio fermenti peregrini maligni, id quod nisi maturè fiat, necessum est alia unà consequi non minus periculosa, quæ omnia cessare oportet, factà illà exclusione, & demto, quòd fermentationem peregrinam inferre queat; ita effectus porro consequentes quæ respiciunt, bezoardicorum titulo meritò quoque veniunt.

Adeoque II. talia sunt RESOLUTIONEM NIMIAM IMPEDIENTIA; non neglecto penitus priori. Respiciunt scil. hæc productum primum malignitatis, quatenus ex ordine dimiovetur sanguis & serum, seu resolvitur. Primum nempe genus bezoardicorum respicit quasi sanguinem & serum simul; alterum hoc elementum alterum, nempe sanguinem, particulas sulphureas & salinam seorsim, quatenus sulphureas has particulas & volatiles salinas nimis efferatas obtundunt, enervant & alterant. Aliàs enim necessariò viacula destruuntur & sulphur nimis resistit.

Talia diverso respectu sunt I. ADSTRINGENTIA temperata, ut *tormetilla*, *bistorta*, potissimum in febribus malignis cum diarrhoeà, quæ pessimi est ominis, cæteris paribus, item *pulvis stypticus*.

2. Paria faciunt, licet remissius, MUCILAGINOSA, ut *cornu cervi*, ejusque *gelatina*, C. C. *Philos. ppt. & magister*. item *scorzonera*, imprimis montana, Italica, & nostras; *terra lemnia*, *sigillata*, *bolus armena* &c. Hæc ipsa hoc censu venire palàm faciunt tum diarrhoeæ malignis febribus solennissimæ, etiam in ipsis puerperis, tum hæmorrhagiæ, quin imò non rarò sudores ipsi. Eoque maligniores cum sint febres putandæ, quò magis alterutrum horum comitem sibi adsciscunt; tantò magis locum inter bezoardica habent hæc ipsa adstrictoria, ita tamen comparata, ut simul calorem p. n. respiciant. Mucilaginosà verò sal illud peregrinum, quod expulsione secernei non potuit, inviscant.

ſcant quaſi & ſic temperant, unaque remoram ponunt ſali volatili rarefactivo. Adeoque & freno in his morbis eget natura & ſtimulo; ſtimulum addunt expulſiva, quæ laudavimus, frenum reliqua ſecundæ ordinis.

3. PRÆCIPITANTIA quoq; huc faciunt, tùm abſorbentia, ſi qua aciditas peregrina ſe immiſcuerit, tùm reverà inveſtentia humorum *ὀγκασμὸν*. Utroque modo fluxiles redduntur, ſeu in motum citantur & circulum debitum humores. Neque aliâ ratione agit *lap. bez.* utroque, *orientalis*, majori virtute conſpicuus, & *occidentalis*, minori commendabilis, ut & pretio. Idem præſtant bezoardica mineralia quæcunque. Illa nempe non tàm diſtinctâ ſuâ origine obviam eunt malignitati, quàm ipſa hæc ſuâ præcipitandi virtute, unde diſjiciuntur humores & præcipitantur. Talia ſunt *ſ. diaph. bez. miner. ſ. zle, ſ. ſiale, Dre, &c.* Hinc fruſtra ſunt, qui eadem hæc reliquis omnibus unice anteferunt, cum potius homogeneis aliis miſcenda ſint, uti v.g. *ſium diaph. cum C. C. phil. oc. 69. & extracto ſcorzon. mont.* abundè facit officium. Præter illam verò exſiccandi & ſerum corrigendi vim eadem bezoardica mineralia ſunt *ἀραια*, omnis qualitatis heterogeneæ expertia, & tantò magis huic ſcopo propria, quò magis ſunt pura, fixata, & particulis metallicis foeta. Hæc ipſa tamen præcipitantia non ſunt unius & ejusdem generis. Exemplo ſit unicornu foſſile & minerale; illud magis adſtringit & ſiccatur, hoc magis genium naturæ ſuæ retinet, & ad exemplum aliorum ſimilium ſal volatile ſuum facile offendit reconditum.

Quæcunque enim vel ſal volatile in ſinu gerunt, vel quoque mucilaginem blandam obviſcantem & infringentem, illa ipſa, vel mineralibus dictis palmam dubiam reddunt, unde non fidentum iſdem magis, quàm aliis cujuſcunque regni bezoardicis.

4. Nec ACUTA ſunt excludenda ex hæc claſſe, ſiquidem illa ſulphur quàm maximè obtundunt, & ſal volatile peregrinum rarefaciens figunt. Hinc *ſ. f. & bezoard. ſucc. citr. granator. aurant. Ræ roſ. viol. ſ. 4. cord. ▽. bez. Ruland, ſirup. acetof. citr.* ſunt bezoardica, inprimis verò *cliffus ſ. Anatus*, ~ ~ ~ *bezoardicus* pluribus nominibus.

5. Ipſa quoque OPIATA huc faciunt, licet incompletè & cum aliis, quatenus & ipſa inſigne hoc habent beneficium, quod (1) in centro li-
gant

gant fermentum febrile, idque (2) ad exteriora profligare juvant & sudorem unicè promouent, (3) coagulum simul avertunt, (4) spirituum profligationem prohibent, (5) sanguinis & feri vincula quam accuratissimè defendunt, modò providè in usum vocentur.

Hæc ipsa tùm in genere malignitati obfistunt & bezoardica sunt, licet secundariò saltim, tùm speciatim illis morbis malignis debentur, ubi humor serosus freno indiget, ut in fluoribus quibuscunque cum febribus conjunctis, tunc enim maxima semper horum habenda est ratio. Et ex hæc ratione consultũ est Ram bezoardicam constituere varii generis ingredientia, ut eò magis polychresta sit. Hinc eà occasione dicendi datã duo libabimus speciatim, theriacam & Ras bezoardicas. Afferuimus cum *Platero*, & *Waleo*, theriacam sine opio confectam sudorem non movere, duplici ex fundamento, tùm quod opium sudoriferum esse quotidiana testetur experientia, minimã nempe quantitate, uti datur, assumptã, ægrotos in sudorem blandum & copiosum diffuere. Si ergo opium movet potenter sudorem ad gr. j. v. g. meritò eandem vim exeret in theriacã id ipsum, siquidem hujus ʒj. circiter gr. j. opii recipit. Hoc verò ablato, necessum est, destitui theriacam virtute tam insigni sudoriferã. Tùm experientiã, de quã illud vulgatum notum est, unam experientiam plus valere, quàm centum rationes. Audiamus *Waleum* ipsum præcuntem, medicamenta sudorifera, *inquit*, pauca verã sunt, & inter hæc excellit opium; quod enim theriaca, quod mithridatium sudorem moveant, hoc omne ab admixto faciunt opio. Expertus ego sum, *addit*, hæc duo electuaria, absque opio præparata, sudorem prorsus non movisse, *m. p. 65.* Adsunt ergo duo immota hæc fulcra, ratio & experientia, nisi velimus negare experientiam viri fide digni, eamque subleſtam vocare, stabilitam tamen ratione. Cui accinit in *disq. chemæ. Smalbius*, hoc est, *inquit*, (scilicet opium,) quo theriaca, quo mithridatium, quo diaſcordium, & pleraque antidota sudores præcipuè eliciunt. *S. 4. p. 89.*

Contra hæc verò sunt qui assertum hoc negant, & ejusdem veritatem impugnant. Modestius paulò *Velschius in comment.* id negat, quod reliqua theriace ingredientia videantur id satis præstare posse citra opium. Experientiam verò laudat in contrarium nullam. Idem facit *Hannemannus Tract. de inebriaminibus p. 13.* concedens opium vi

diaphoreticâ pollere; aut omnem vim diaphoreticam, quâ theriaca, michridatium, diascordium prædita sunt, soli opio velle acceptam referre, esse postulat nimis liberale. Ratio addit eadem: *multa illa ele. Suaria ingredi, quæ sunt naturâ suâ diaphoretica.* Ad experientiam verò *Walai* dicit: hæc electuaria fortè sudorem non provocarunt; non quia opium absuit, sed vitium fuit in assumentibus. Experientia verò itidem in contrarium assertur nulla. Sed respondemus, negando, in theriacâ esse naturâ suâ diaphoretica, quibus in 3j. vel 3j. opii vim sudoriferam queas adscribere. Ponamus esse talia ex farragine myrrham, rad. mei, gentianæ, phu pontici, & terram lenniam, tot enim fortè excerpseris; horum verò dosis tam exigua est, virtus tam pauca sudorifera, ut minimè sudorem istis adscribere queas. Nulla ergò insunt theriacæ diaphoretica seu sudorifera potius propriè dicta, nisi velimus hypothesein illam supponere, calida sudorem movere, quod saniores medici negant, neque enim *Vi*, piper, cardamomum, id faciunt, & fixa contrarium testantur. Deinde experientiam viri probati negamus posse subruï frustraneâ conjecturâ. Omnes nempe circumstantiæ reclamant. Assumta fuit theriaca sudandi finè, nullum in hoc vitium esse potest vel fingi saltem adsummentium; non motus inde prorsus fuit sudor, neque hic vitium adsummentibus adscribi potest ullum.

Hæc de theriacâ. Quod Ras bezoardicas attinet; usu obtinuit hodie, ut M. S. quasi basin præbeat his ipsis, unde & eadem vocari solet *weisse Bezoar*. Dinctur; ita ut nihil aliud videatur Ra bezoardica Michaëlis & aliorum, quàm M. S. tincta & concentratior, mutuante Ram medicamento à sandalo rubro. Ut adeò quod theriaca & huic affinia sunt in formâ mediâ, pulvis bezoardicus in formâ siccâ, id in liquidâ sit Ra bezoardica, tantoque magis se commendat præ reliquis, quò magis constat; liquida citius penetrare & fundere humores; magisque adeò esse activa. Præter unum hunc modum Ræ bezoard. parandæ, nempe citra extractionem specierum, Râ aliunde veniente, vel peregrinâ sandali, vel extractorum bezoardicorum, alter quoque in usu est ex speciebus bezoardicis selectioribus beneficio ~us bezoardici, (utrisque majoris vel minoris apparatus assumentis,) extractis, adeoque propriâ Râ, vel adscititiâ innoxia, simul gaudentibus, de quo vid. *Schulz. Tract. de Râ bezoard.* Et posterior hic modus vel medius.

polychrestus est magis, utrique verò opiata refracta dosi additur concinnè, juvandi & refrenandi virtute; ita enim rarefactionem & resolutionem nimiam infringunt, tutando sanguinis & feri vincula. Par ratio est acidorum, unde instar regulæ esse potest; acida & opiata bezoardicorum adjumenta esse certissima, exemplo M.S. & theriacæ.

Tertiò, ut opus est per dicta excludere seminium, tutari sulphur & sal volatile sanguinis; ita non minus tutandum est studiosè serum ipsum, adeoque bezoardica quoque sunt, licet itidem respectu priorum secundaria quasi, QUÆ SERI DEFECTUM SOLANTUR. Plurimi in hoc falluntur, qui unicè expulsivis illis utuntur, neglectis hisce; licet contrà ea & in his excessus fieri possit.

Solantur serum substantificè humectantia, AQUEA temperata, aqua ipsa. Laudabimus hanc in rem non tam veterum morem, qui aquæ frigida potum in febribus maximi æstimarunt, teste vel uno *Galenò*, quam locum egregium *Georg. Hornii in arch. Moysi p. 124.* Ab aleali, *inquit*, sitis est inextingibilis, nisi per acida & puram aquam, erudam, incoctam, copiosissimè ingestam, etiamsi vomitu, flammâ prævalente, regurgitet, donec aqua in stomacho remoretur; mox sequitur cessatio sitis, calor, sopor, sudor, sanitas intra 12. horas, quod ipse multoties in acutissimis febribus probavit. Præcipuam in eo consistere curam remedio, ubere frigida potu, citra ullam Venæsectionem & purgationem, asserit etiam ibidem p. 150. Faciunt huc *✧ a scorzonera, sambuc. cord. Sax. frigid. galeg. bezoardica* Rul. aliorumque simplicium, ut *acacia, cerasorum nigr. &c. decoct. bordei. c. GC. & scorz. julepi, poriones*, & ipsæ inprimis *emulsiones*. Cum enim tunc & per rationem, calor velut Vesuvianus præsentiam, & *antiphlog.* si fiat V.S. deprehendatur sanguis spissus, colore cinnabarinò vel alio, sero omni quasi privus, quo sensu solemus dicere serum quasi omne incoctum esse, impossibile est, ut possit machina subsistere; quin hoc ipsum malignum est, & malignorum morborum multorum essentialia; meritò studendum, ut principium hoc vitale, serum, seu humidum calido substernatur. Quod nisi fiat, vigilæ deliria, deliria motus convulsivos, singula mortem inferunt.

Solantur serum ACIDA, & inprimis *Osia*, quatenus illud fluxile reddunt, & sal peregrinum infringunt & temperant, v. g. *lap. prunelle*

indenomen indeptus, quod prunæ huic vel fervori febrili conveniens sit, *Diutum*, *Olatum* duplex, viâ siccâ & humidâ paratum, *Operlatum*, *comillatum*, *saturnisatum*. Hæc scilicet singula ardorem, fervorem, rarefactionem nimiam, adeoque seri consequentem defectum, exhalationem & incoctionem remorantur, vel saltem non promoveant, fluxile illud reddunt, temperant, simulque resolutionem & ichorefcentiam impediunt, quatenus sulphureas particulas & salinas volatiles sangvinis nimis efferatas coercent, obtundunt, diluunt, enervant & alterant.

Et speciatim in deliriis, ardore majori, & ubi inflammatio in internis metuitur, *Osia* præsto sunt, ut in peste. Hinc cum in hac ipsâ *serum* facile concipiat sangvis & carbunculos intentet, etiam interius, ut ipso ventriculo, *Osia* quoque cum aliis fecere officium, si non immediatè, tamen mediatè veneno debita.

Pertinent verò hæc & illa, quæ serum in motum cient, ejusque quietem & *serum* ac vappescentiam corrigunt. Eaque necessaria esse demonstrat effectus, v. g. in peste bubones, qui non aliunde, nisi ab hac *serum* feri in glandulis, easdemque ob fermentantem vim attollentis, confiunt. Fierique id ipsum facile, non difficile est colligere etiam à priori, ob sal peregrinum viscidum corrosivum, unde illabitur promtè suis secerniculis, non verò elabatur.

Par ratio est in malignis, quando vel ob hanc causam, vel viscidius serum sudor nullus à medicamentis etiam propinatis obtineri potest. Eo casu & volatilia & fixiora præstant. Ex illorum censu sunt urinosæ, ex posteriorum cinnabarina, utraq; ex ipsissimâ hæc ratione in peste utilissima. Hinc observatum est volatilia urinosæ, nominata jam superius, in principio pestis summè fuisse proficua, & mediam quasi *Ram* bezoardicam, seu acidis refractis gaudentem, seu volatilem urinosam fecisse strenuè officium; nec minus cinnabarina, reliquis interpolata, ut *çialia* alia taceamus. & enim diaphoreticus, cujus præparationem ipse *Paracelsus* & *Helmontius* docent, non minimum in peste præstat. Novimus medicum, qui in peste Viennensi evasit & gloriam reportavit, ab adhibito talismodi medicamento *çiali*. Cum verò hinc alibi vel nimis sibi fideret, Deo forsan non primariò in auxilium vocato, vel medicamento abuteretur, nec legitime æquè applicaret, saltim sibi ipsi, morti in.

in rapinam cessit non minus ac alii. Quemadmodum enim posita hac indicatione, seu hoc intuitu sudorem aliàs difficulter mobilem excitare cum successu licet; ita ad ichorescentiam vel rarefactionem nimiam inclinante massa sanguinea, volatilia, cinnabarina & alia hæcce tantum abest, ut conveniant, ut convulsiones abigant, ut potius sudores adaugeant & nimios reddant, ultra sphaeram suam efferatis & distatis humoribus.

CAPUT IV.

De

Legitimo bezoardica adhibendi modo.

Sed prius, quam provehamur ulterius & de hoc adhibendi bezoardica legitimo usu monita & cautelas addamus, illud facile ex dictis patet, distinctionem esse summè necessariam inter bezoardica illam, de qua mox plura, quàm in volatilia, media & fixa, non minus ac alia plura specifica, dividuntur. Hæc ipsa distinctio fundamentum habet in re, estque utilissima; nos verò h. l. non tam secundum materiale dividere eadem volumus, quàm secundum medendi methodum simul, ut & pateat statim, quid agendum, & quomodo agendum sit in talismodi casibus, quæ vitam concernunt.

Hinc nota 1. *Ut diversa venena, ita etiam diversa sunt bezoardica.* Ultraque penitus, quod annisi sumus, investigata & juxta se posita, quæ quibus convenient, monstrant magis. Nisi enim, quæ regula universalis est, inter indicans & indicatum, morbum & remedium, justa intercedat oppositio, & oppositorum proportio, nullo modo morbus tollitur, quin sæpe augetur magis, & contra. Tribuat hinc unusquisque, quantum volet, Tincturæ suæ bezoardicæ, electuario orvietano, pulveri bezoardico specifico, vel quibuscunque etiam centum aliis; Tinctura bona, electuarium bonum, pulvis bonus, æger moritur. Neque est quod quis dicere possit, in peste v. g. esse reverà το θείον, frustrà esse singula, non adjutos à peste incipiente ullos, quemlibet suo fato mortuum; Verum enim est, si à peste evaderent plurimi, vel omnes, non pestem, sed benignissimum æstimandum fore morbum. Est enim de

naturâ & essentiâ pestis, plures simul corripit & citius mori, quàm succurri ferè possit. Sed si fateri volumus quod res est, Deus & cum blanditur pater est, & cum cædit pater est; Unde & pesti suam, pro salute humani generis, in naturâ sinu locavit antidotum, quamvis non talem, qualem sibi vulgo imaginantur, vel ut postulatum impossibile fingunt. (Loquimur de causis & remediis naturalibus, non Theologicis.) Quin hoc ipsum apparet ex naturâ veneni pestilentis. Torpidum hoc est, sed efficax; lentum; sed tarditatem, si tamen ita dicenda est sæpe, vel lentorem suum efficaciam suâ compensat. Non instar basilisci est, ut obtutu velut suo quemvis enecet; unde nec in aurâ venenum locatum est, sed in contactu vel quasi tali, in seminio propagabile unice, reliquis obstetricantibus solum. Sed habet se instar viperæ, instar arsenici, instar napelli, si rem rectè concipiamus. Viperæ lentum est animal, quod tractari potest innoxie, modò caput prehendas, (quod vel centies experti sumus,) nec temerè, nec timidè rem aggrediaris. Arsenicum medela est, modò non hauriatur intrò & sibi relictum; eadem ratio est napelli. Adeoque pro captu tractantis habent sua fata venena. Frustra sunt ergò & absurdi, sive è vulgo, sive ex medicis, qui unicornu ali-quod, qui lapidem bezoar fingunt, omnium venenorum antidotum, qui medicamenta crepant, vel simplicia, ut è lapide serpentino confecta pocula, aliaque, quæ venenum omne pellant, ad præsentiam ejus statim sudant, nullum inadvertenter ad vitalia dimittant. Ludiera sunt hæc & superstitiosa vulgi figmenta, quod ipsum tamen velut promissuè per tot sæcula credit facillè & decipitur, non minus ac assentientes medici.

2. Fluit ex his promptè, *non esse confundenda bezoardica, tum in genere, tum in specie.* In genere nemo non percipit, veneno corrosivo arsenicali non prodesse theriacam vel tincturam bezoardicam, nec morsui animalis crystallum, quem antidotum ooci statuunt; sed alia esse mineralium, alia animalium, alia vegetabilium antidota. Et licet sint bezoardica polychresta, pluribus scopis debita, nec illa tamen sunt confundenda & permiscenda temerè. In specie verò id valet in febribus malignis, fermentativo veneno magis conspicuis, & præcipuè in peste ipsâ. Mirandum non est, vel hoc nomine mori plurimos peste, quod fidant his illis remediis, præprobat is ab aliis habitis. Mori item

item febribus malignis affectos æquæ ac peste non paucos, qui nedum medicamenta assumunt, sed corpus hosti exercendum exponunt istâ suâ negligentia, donec prostratis viribus medicinâ se opus habere, au habuisse, serò nimis intelligant. Ausim dicere, imò expertus asserere, jugulari posse febres ardentes, pestem, dysenteriam, aliosve morbos epidemios in primâ herbâ, si statim ad primû mali sensum mederi liceat. Novimus virum satis timidû, qui sexies dysenteriam invadentem, quâ affecti erant domestici, & duo infantes, toties repulit exemplò, momento invasionis sumtâ Râ bez. Nec minus exempla nota sunt, qui visitantes peste infectos, passi jam vertiginem, lassitudinem & alia, sumto bezoardico volatili, Râ bez, alcalisatâ, Mich. nostrâ, liberarunt se à præsentaneo veneno & periculo mortis. Si verò promiscuus usus non convenit bezoardicorum, facillè patet, quid judicandum sit de pluribus hoc tempore editis scriptis, concernentibus regimen pestis præservandæ & curandæ. Sanè maxima pars si non promiscuè, tamen confusè hæc tradit, commisso legenti negotio, ut eligat cui dicat medicinâ. Tu mihi sola places. Quicumque mederi vult tum aliis ægris, tum à peste præservandis & curandis, debet omninò 1. distinctè, breviter, & clavis verbis exponere, quid, quando, quomodo agendum, ut nullum supersit dubium, ut sciat probe agenda patiens; 2. morbo conformia remedia, selecta, pauca & probata proponere, quæ juvent, non noceant; eaque 3. quæ diffusa sint nihilominus, pluribus communicabilia, citra pretii magnitudinem. Maxima enim intentio est mederi pauperibus, tertie ad minimum parti urbis vel pagi. Hinc & brevis sæpe schedula sufficit, neque usum habent ullum, (hunc quidem, quem intendunt,) exarsciata & pluribus foliis constantia consilia, quibus lectis plebejus indoctior redit, vel incertior agendorum.

3. *Volatilia magis heroica, primò hosti opponenda, fixiora interpolanda.* Ut in bello appetente hoste non levis armaturâ milites impetum sustinere, nedum retundere norunt, primus conflictus est acerrimus, & turpius ejicitur, quam non admittitur hostis; pariter in medicinâ se res habet cum bezoardicis. Brevi rem faciunt priora, nisi morbus radices jam egerit & vitalia occuparit; quo facto nihilominus principem tenent locum. Ratio immota & principalis est, quia excludendum seminum morbosum, sive illarum, sive conceptum interius. Neque

timen-

timendus est calor, productum ejusdem, brevi compescendus, modò exclusum sit peregrinum motum hunc excitans. Ratio secundaria est, quia citius subeunt, activiora sunt. Exemplo sint variolæ, morbilli, malignæ febres, dysenterix epidemix, pleuritidis, pestis ipsa. Mox inde vel tollitur morbus, vel mitigatur, vel symptomata ab obsessione foci vitalis orta, anxietas, respiratio difficilis, retrocessio bubonum, exanthematum præcaventur. Dato verò hoc stimulo, freno hinc moderamur archeum, ut, non ultra quàm par est efferatus, resistere queat. Fixiora autem reliquorum sunt subsidia, ut quies concedatur naturæ, quæ interrupta faciliè fatiscit. Imò hæc absolvunt curationis reliquum. Media & communia sunt acida, fervori & seminio, ut & sero ipsi tutando, debita. Et ipsa quidem satis sunt efficacia, solis tamen illis principalem expellendi provinciam demandare non æquè licet. Utut enim aliquibus profuisse visa fuerint; potior tamen semper observata est volatilitum, & quasi talium, mediorum efficacia.

Cumque denuò exclusionis seminifici meminerimus, operæ pretium est addere, sive illud alienis debeatur illatis, sive in propriis undis, sive etiam, quod *Helmontius* & hunc sequentes volunt, ipsa sola terroris concepti idea generandæ pestis semen suggererit. Perinde hoc est, posito hypothesein veram esse; neque enim mutatur ob id curatio. Supponunt nempe, sæpe fidem experientiam fecisse, quod quis terrore solo pestem absentem sibi atque suis paraverit, attamen grassante peste, occurrentibus objectis, quæ ad terroris imaginationem conducant. Sed quando huc devenimus, certum quidem est, terrorem esse obstetricem, non æquè verò patrem pestis, cum experientia ipsa adducta sine dubio cum objecto illo terrifico, seu vitali, seu alio, seminium actuale non excludat, imò quàm maximè foveat. Vel unicum exemplum sit, quod plures milites, successivè tunicâ induti eadem peste correpti & mortui sunt, etiam nescii quasi fati prioris; quod cordatissimi, quique jam non semel pesti interfuerant actores, quos jam habitum contraxisse & consuevisse cum morbo putes, succubuerint tamen; quod contagium per plurimas domos sub initium grassantis luis deprehendi potuerit illatū, unde in solo ideali illo terrifico seminio si acquiescere velim, non æquè *Φανόμωρα* omnia ita patent, ut dubium relinquatur nullum. Omne id inde videtur ortum, quod seminium illud à priori non æquè notum

notum sit, unde ex reali, ideale conceptum fuit, quod fugiens sensum nullum omnino fuisse reale creditum est. Ponamus vestimentum vel integumentum quodpiam peste infecti nescienti cuidam, unde sit, imò non credenti ab infecto tactum, offerri, quo induatur, uti toto die observatum est. Ille, disposito corpore ad recipiendum, certo certius peste corripietur, eandemque propagabit mox ulterius. Imò compertum, bruta, canes & feles, peste reverà obisse, arbores vicinas domui intermortuas & ariduram concepisse manifestà, quod Alsteti factū novimus.

4. *Ubicunque volatilia contraindicantur, temperatis magis, vel illis parcius solum utendum.* Contraindicantur, ut sic loquar, ratione ætatis, ab infantibus, quorum sanguis texturæ est tenerioris, ut facile efferari nimis possit. Contraindicantur à gravidis, unde floribus Δ ris quoque, multò magis verò theriacà, ω bus $\square$ nos mitius utendum, ne in $\delta\epsilon\gamma\alpha\sigma\mu\delta\upsilon\nu$ ruat sanguis, & menses cum abortu & vitæ periculo consequantur. Unde & hic valet, gravidam morbo acuto, ob hanc ipsam causam, corripì, lethale esse, quod aliquoties observavimus. Contraindicantur à debilibus, pulsū frequenti & rarefactione intensā, quam hoc ipso non corrigere licet. Ubi obiter notamus, pulsū frequentem in febribus malignis, si statim à principio talis sit, plerumq; esse funestum. Contraindicantur à fluoribus sanguinis, quando ob dictam rarefactionem nimiam resolvitur in hæmorrhagias, in menses nimios, in sudores. Media inter hæc est Ra bezoardica, cui vel ob hanc quoque causam commodè maritantur anodyna. Verbo, ita semper stimulo opus, ne frenum negligamus debitum; ita freno, ne stimulum adimamus expulsuri archei.

5. *Bezoardica sudore non aque rigorosè continuando faciunt officium; sudor verò ab impellente externo vel frustraneus vel noxius.* Observatum fuit sudore imperato nimio, ultra $\delta\upsilon\phi\omega\sigma\iota\alpha\eta$ scilicet, ægros malè habuisse in peste ipsā; in variolis verò suffocatos ægros, tantoque magis, si crucientur continuo udore, neque gutta potus, quod perabsurdum est, concedatur; cum tamen potu levetur sudor, & promoveatur magis, sitis verò sudore multo prorogetur, ut loquitur *Helmontius*. Quodcunque nempe sudoriferum non valet fermentum peregrinum expellere, internum vel externum potissimum, illud non adæquatum morbo, quin exitiosum est. Pulvis cardui benedicti, rob sambuci, C.C. ustum &c. debiliora longè sunt, quàm ut iis demandari possit tam ardua

provincia. Quodcunque verò privato nimis sero suo sanguinem, itidem damnosum est quàm maximè. Hinc solemus, quod jam monuimus, imperare quidem sudorem primà vice, sequentibus verò præbiis non item, potiunculis verò aliisq; humectantibus domesticis solari defectum feri.

6. *Bezoardica etiam magni nominis citrà rationem adhibita infida sunt præsidia.* Non tam scilicet occulta qualitas venenorum spectanda, quàm certa & indubitata læsionis ratio. Quod nisi fiat, andabatarum more pugnamus, & experimenta per mortes facimus. Sit sua laus viperinis, ut bezoardicum animale audiant, vel horum affinis serpentinis, quicquid præstant, faciunt temperatà mucilagine, cui Θ volatilis immersum lateat. Neque enim, ut mors per serpentem irrepsit, ipsa quoq; per serpentis mortem, seu medicinam vindicatur. Vid. *Helm. Tum. pest. p. m. 390. & antec.* ubi & Hippocratem hoc uno solo arcano, carne viperinà vel colubrinà, exiccata & pulverisatà, divinos sibi honores acquisivisse scribit. Lapis bezoar uterq; sit venenorum antidotus, modò sobriè de eodem iudices in applicando. Est enim præcipitans, temperans, cui non dubitant recentiores lapides quoscunque alios, equinos, humanos &c. conferre, si non antepondere. Unicorni quoque vim contra araneas, & aliis modis utcunq; probatam non vilipendimus, sed intra modulum activitatis suæ conclusum, non ultra.

7. *In dubiis mitiorem & tutiorem sequimur viam.* Cum itaq; & bezoardica quædam malè audiant & suspecta sint, præstat eadem ex antidotis omittere, prostantibus melioribus. Idque tum in se bonum & necessarium est, tum propter calumnias inde faciliè & imputationes consequentes. Novimus factorem empiricum usu nucis vomicæ non paucos liberantem tertianarios, hinc necis inquisitionem subivisse, cum pro viro ægro idem peteret fœmina malefica, ipsi verò hæc venenum aliud porrexisset, & culpam in medicamentum hoc derivaret.

8. *Principiis sufflubi, sanè in peste obstandum & febrium insultu.* Omnis hic mora periculosa, omnis dilatio mortifera. Hinc ipso invasionis momento maturè sumenda antidotus prius, quàm cibus capiat, vel somnus ineat, utroque enim casu promptè vitalia subit malum, radicesque agit, vix nisi cum morte finiendas.

9. *Corporum impura quò magis volatilibus agites, eò magis læseris.* Summatim enim opus omnino est cautelis pluribus in usu bezoardico-

rum, quæ omnes tamen in proportionem agentis erga patientem, veneni & antidoti, indicantium & prohibentium, vi universalis medendi methodi, consistunt.

CAPUT V.

De

Antidotis specialibus.

QUæ hæcenus diximus de effectu & remediis venenorum in corpore, eadem quoque illustrari possunt, si antidota suis venenis opposita breviter spectemus. Duo verò monita circa hæc attendemus, factâ duplici divisione: Aut enim 1. venena sunt incognita, aut nota; 2. Aut mineralia, aut animalia, aut vegetabilia.

Incognita si fuerint dubiis effectibus, facile tamen dignoscendis, si vel agendi modum intueamur, an ardore circa ventriculolum sint infamia, an vitalia magis petant, an stuporem vel quasi inducant turbulentum; lex generalis in scholis medicis obtinet, ut communi potius expulsiivo vel defensiivo utamur, quàm nullo. Notis verò sua quibusvis opponenda remedia; debita qualitati excessivæ & corpori vim inferenti.

Non temerè credendum, ut de venenis sic de antidotis quoq; scribentibus, unde vastitas maxima & confusio cum ignorantia enata sunt.

In primis ergò ex dictis superius hypothefibus ad triplicia venena, triplex erit antidotorum ratio, & quidem; **VENENIS MINERALIBUS** generalem præbent antidotum, *quæcunque corrosivitati sunt opposita*, adæquatè vomitoria, quæ exturbando maturè operationem illorum sufflaminant & impediunt statim. Opposita corrosivitati duo laudantur & celebria usu sunt, (1) pingvia, quibus inviscari & obtundi particule acres, talinæ, quibus & oblini parietes ventriculi possint, itaq; defendi ac muniri, v. g. oleam amygd. d. butyrum, hoc præservativè, illud & curativè. Hinc tum ad operationes metallicas commendatur panis butyro illitus, ut sumatur prius, quàm labores inceantur, tum ad chemicas quoque diatæ, aliasque idem multis consuetum est.

(2) Præcipitantia & acorem corrosivum infringentia, quo nomine crystallus à *Sennerto* aliisque, tanquam unica & præcipua antidotus, contra ℥ acetum & oocum, quæ instar omnium sunt, ut & contra ℥ laudatur, quo de exemplū habet *Heerius*, & nos observavimus & curavimus quoq; studiosum, qui istâ loco ℥ ni hauserat, (1) dato pulvere crystalli prapara-

ratæ, (2) emulsione temperante, (3) iussulo avenaceo &c. Commenda-
tur verò ad 3j. pondus cum ϕ . amygd. d. Idq; tanto magis, quod eadem
crystallus porracei ac æruginosi humoris, seu bilis acido confermenta-
te, proprium & præcipuum habetur remedium à medicis probatori-
bus, quos inter præcipui sunt *Lang; in Epist. & Fr. Valeriola l. 4. enarr.*
3. p. 536. & Poterius tribuit crystallis naturam famelicam vel esurinatam,
quâ aliorum acrimoniam vel aciditatem in se absorbendo, egregie se
saturant; *pharmac. sag. l. 2. p. 523.*

Notanter verò addendum est, habere quidem locum & prodesse crys-
tallum in leviori casu, minus in graviore, neq; enim subigi vomitu non
eductum medicamentum æquè hoc opposito remedio potest.

Sin alia quoque: metallica venenosa qualitas, velut extraordinaria
vel comitans, sit corrigenda, itidem hæc præsidia habent locum, non
neglectis tamen tunc universalibus quoq; antidotis; quando in alteram
classẽ communem quasi fermentativorum secedunt, vel potius acci-
dentariò seu secundariò conjunctam habent: Legi hanc in rem meretur
liber egregius *Samuel. Stockhsii de lithargyrii fumo noxio morbifico,*
eiusq; metallico frequentiori morbo, vulgo dicto die Hüttenfäse / oder
Hüttenrauch / in quo probare satagit, morbum, obstructionem alvi
tanquam præcipuum symptoma conjunctum habentem, non fieri ab
arsenico *p. 28.* non à ϕ io, nec à Δ e. vel ϕ lo, sed unicè à fumo hni. Spe-
ciatim verò pingvia per os præbita felicissimè operari; Id. ait, hæte-
nus luculentissimè comprobavit experientia, *p. 104.* Et in appendicè de:
Asthm. montano p. 50. oleosa & pingvia unicè latius commendat.

Reliqua hujus classis pro speciali noxâ, quâ agunt in corpus, etiam
specialia habent antidota, quod in reliquis quoque dicemus: regnis. Sic:
 ϕ ea cuperosa ventriculum exsolvens vis: antemetictis, inprimis acidis
corrigitur. Curavimus sceminam quæ grossum deglutiverat, spiritum
 ϕ is subinde dato, unde conquievit feliciter sapor cuperosus in ore, &
alia accidentia. Idem valet de saturninis, uti exempla plura collecta
dedimus. *anno III. Ephem. Germanic. obs. 148.* Tacemus ϕ ialia & alia
minorum gentium.

VENENIS ANIMALIUM optimæ sunt, quæcunque fermentativum vene-
num illatum explodentia: *adipiora*, & secundariò *acida* figentia.
Sic demorsus quis sit à viperâ, cane rabido, araneâ, extemplo dentur
theria-

theriacæ, Ra bezoardica, orvietanum, ut arceatur fermentativa vis, etiam in minimo consistens. Utque hæc interius conveniunt, ita & pars affecta statim consimili sine curanda, eluendo vulnus theriacalibus, rutâ, &c. quod superius jam innuimus.

Not. verò (1) *diversa esse venena animalium, ratione graduum & ledendi modi*, unde & alia aliis facilius superantur antidotis, tantò magis verò curanda vel attendenda noxia vis, quantò est major ipsa. Sic non confundendum est venenum serpentis & viperæ, in primis fœminæ. Siquidem mas duos habet dentes uncinos, fœmina quatuor, qui quantum lædere vel aculeo suo possint, faciliè ex autopsiâ colligi potest.

(2.) *Proprio antidoto, ex ledentibus animalibus desumpto, fidendum æquè non esse.* Solent curationis loco, tum præservationis quoque hæc talia commendari, ut per symbolismum seu magneticam suam similitudinem auferatur venenum, appositâ carne v. g. canis rabidi, vel quod nonnullis placuit jecore ipso comestò. A particulari enim & hoc loco ad universale non valet consequentia. Deinde & hîc causæ & remedia probè examinanda. ☉ scorpion. ad proprios ictus laudatur, sed magis ut remedium secundarium, demulcens partem, quod omnia pingvia faciunt, non neglectâ theriacâ; scorpionum etiam venenum respectivè mitius est, unde videmus innoxie oleum assumere quamplurimos in calculo & aliâs. Nec ineptum fuerit statuere, sal volatile animalis oleosum, aliâs sibi relictum venenolum, ob hanc olei olivarum additionem alteratum vires fortiri discutiendi majores, sive insignes. Si causam attendamus, res clara est.

(3.) *Carnem viperinam in specie talimodi magnetismo non pollere.* Ut enim agat in corpus, sit sudoriferum & demulcens remedium egregium, debilior tamen est, quàm ut sola fermentum peregrinum excludat, citra additionem aliorum. In carne viperinâ non consistit venenum; Ergò nec id attrahere potest, multò minus verò præservat, ut à morsu tutus sit, qui eum pulverem sumserit. Fit id omne, si feliciter res cadat, per accidens, quatenus audacius præhendunt illa animalia, & quando eadem offendunt torpidiora, non irritata prius. Consulimus sæpius captores viperarum, an ullum aliquod deprehenderint inde auxilium vel præservativum, sed semper asseruere contrarium, cautiore & candidiores. Magis astu, quàm fortitudine, seu audaciâ apprehen-

dendi promiscuè, capiuntur hæ bestiolæ; Unde opinio hæc orta sine dubio ab illo putatitio experimento, quod serpentes ceperint innoxie, præsumto serpentum pulvere. Ista verò vanissima est persuasio & fallacia, serpentum enim venenum respectu viperarum quasi nullum est, unde serpentum captor quæsitus, num reverà hoc serpens pulvere assumpto tractaret innoxie serpentes, an verò per se magis innoxii sint serpentes, accedente præferrim, per consuetudinem, habitu & audaciâ majore; falsus est, hoc ipsum posterius esse verissimum, & hanc in rem jussit tunc imitari hoc ipsum. Qui verò cōfundunt viperam cū serpente, nã maximo cū suo periculo experiuntur quantum distent. Insignissima quædam persona cum serpentib⁹ tractandis assueta esset, offensam viperam cordatissimè prehendit, putans tutam se fore, quod perinde esset an serpens an vipera caperetur, sed inflictum vulnus gravissima post se symptomata trahens, cum metu gangrenæ ipsius, aliud docuit.

(4) *Neque etiam magnetibus venenorum aliis tunc fidendum esse.* Non solum Galenus dudum lib. 1. de facultat. natur. cap. 14. scripsit, dari medicamenta nonnulla, quæ venenum eadem ratione attrahant, quâ magnes ferrum; sed & recentiores non pauci id asserunt promtè & experimentis id demonstrare conantur. Inprimis laudandi sunt lapides serpentum Indiæ orientalis, quos Cobras de Cabelo dicunt Lusitani. Hos tanquam probatæ fidei experimentum inservire statuunt, & securissimi antidoti loco, si imponantur morsui viperarum, aspidum & quorumcunque aliorum animalium morsu vel ictu interficientium, & vulncri sagittarum venenatarum. Adhærere lapidem applicatum tali vulncri tenacissimè, nec prius dimoveri, quàm omne venenum sugendo imbibierint, quo factò suâ sponte soluti in terram cadant, omni delecto veneni caractere. Describit hos ipsos cum dictis latius & depictos exhibet *Fr. Redi in experim. natural. p. 5.* & contra *Kircherum* aliosque experimentis certis demonstrat, tunc nullum in istis lapidibus subsidium adversus venenum viperarum & scorpionum esse, *p. 14. & 80.* tunc eosdem tenaciter vulneribus æquè venenosis ac non venenosis adherere, *p. 86.* Hæc ipsa cum sint verissima, & à viro docto & peritissimo scrutatore rerum naturalium profecta, non dubitandum de eo amplius est, quicquid etiam alii in contrarium statuunt. Nullibi obscurior veritas, quàm quæ ex longinquo adfertur.

Speciatim *cantbaridum* antidotum præsentaneum præbet lac, nativum & artificiale. Si minori dosi dentur, benè est, neque effectus sinister inde timendus, ut in rot. stim. Myns. sin paulo majori dosi idem fiat, ardor urinæ, & mictus cruentus ipse promptè inde confurgit, quale exemplum *Langius l. i. epist. 47.* unâ cum curatione recenset, id quod ipsi quoque nos cum veritate respondere, experientiâ comperimus.

Similium verò aliorum, ut & in quibuscvis regnis, eadè est ratio, neque enim nostri instituti ratio patitur, ut ad omnia jam digrediamur amplius.

Denique *VENENA VEGETABILIA principaliter acida, adæquatè reliqua domant.* Effectum puta venenosum præcipuum, vaporosum, & consequenter quoque inde producta alia, exceptis specialiori conjunctâ qualitate gaudentibus. Acida quippe, maximè $\times$ simpl. & destillatum sulphur vaporosum domant, mucilaginem peregrinam annihilant, & conjuncta symptomata alia tollunt.

De *helleboro* verò aliisque, speciali noxâ aliâ infamibus, non attinet plura addere.

SOLI DEO GLORIA.

Pagina docta docet, quod sis
aliquando futurus
excellens Medicus. Gratulor ex
animo!

*Hæc properante quidem, sed benevolè
salamo adpos.*

Rudolph-Wilhelm. Krauß / D.
P. P.

J 682
w 391 d

HActenus eximios medicos cura una fatigat,
formidolosa quò queat pelli lues.
Est sua non minus ac aliis sat certa medela
pesti, sed ipsis cœteris paribus simul.
Tu quoque digna Tuis capis arma insignibus ausis,
queis hoste abacto gloriam certam paras.

Fec. à l'Exordiat

PRÆSES.

Differis egregiè Antidoti de fonte venenî;
hoc studium laudat quisque, probatq; tuum.
Maecte animo! Fies morbis pestique venenum,
Si solidam sôphiam sedulitate paras.

*Præximo Dn. Disputatori gratulab.
hæc adpos.*

Augustinus Henr. Faschius, D.

P. P. p. t. Decanus.

Corpora corrumpit virus, carpitque medullas,
Viribus at prudens exuit hoc Medicus.
Quicquid habet Colchis, quicquid Lernæa veneni
Deponet rabiem, Te veniente, suam.

*Sic ex egregiis in arte Medica profectibus pereximii
Dn. Respondentis, Auditoris sui & amici plu-
rimum colendi, auguratur*

Theodulus Kemperus, D.

F I N I S.